

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN PROBLEMLERLE BAŞAÇIKMA TARZLARI

Doç. Dr. Veli DUYAN

Özet: Engelli çocuğa sahip anneler engelli gerek özel yaşamlarında gerekse toplumsal yaşamlarında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmakta, çocuğa sahip olmayan annelere göre daha fazla depresyon, kaygı, stres yaşamaktadır. Karşılaşılan bu sorunlarla nasıl baş edildiği konusunda bilgiye gereksinim bulunmaktadır. Araştırma engelli çocuğa sahip annelerin problemlerle başaçıkma tarzlarını belirlemek ve annelerin kimi özellikleri ile problemlerle başaçıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ankara ilinde bulunan iki özel eğitim merkezinden hizmet alan ve yaş ortalaması 34.22 (5.89) olan 143 anne ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda engelli çocuğa sahip annelerin karşılaştıkları sorunların çözümünde öncelikle kendine güvenli yaklaşım sergilediği, ancak dikkate değer oranda bir annenin de kendine güvensiz ve boyun eğici yaklaşım yolunu daha az kullandığı saptanmıştır. Sosyo-demografik değişkenle açısından eğitim düzeyi ve gelir durumu düşük annelerin boyun eğici yaklaşım sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca herhangi bir türde sosyal desteğe sahip olmayan annelerin kendine güvensiz yaklaşım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Engelli çocuğa sahip anne, problemlerle başaçıkma, sosyal destek

Abstract: Mothers with a disabled child may face various problems both in their private and social lives; they experience more depression, anxiety, and stress compared to the mothers without any disabled child. There is need for information on how they cope with these problems. Having the purpose of determining the coping styles of the mothers with a disabled child and examining the relationship between some characteristics of these mothers and their coping styles, this research was held on 143 mothers whose average age is 34.22 (5.89) and who receive service from two rehabilitation centers in Ankara. As a result of the research, it appeared that the mothers with a disabled child primarily show a self-confident approach in solving their problems, but a considerable number of mothers were found to be prone to a less self-confident and more submissive approach. It was identified in terms of socio demographic variables that mothers whose level of education and income is lower show submissive approaches. In addition, it was found that mothers who do not have any social support in any kind show a non-confident approach.

---

* Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Ufku Ötesi Bilim Dergisi Cilt 5, Sayı 2, Kasım 2005, ss. 4–13

Key words: Mothers with a Disabled Child, Coping with Problems, Social Support

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Örgütünün geliştirdiği ölçütlere göre, gelişmekte olan her toplumda nüfusun % 10'unu engelliler oluşturmaktadır. Bu durum neredeyse her ailenin engelli bir çocuğa sahip olma olasılığı ile karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere çoğu aile için bir çocuğa sahip olmak ve bir çocuğun doğumu hevesle beklenen bir olaydır. Hamilelik döneminde anne-babalar çocuğun kime benzeyeceği ve çocuğun nasıl bir yaşam süreceği konusunda hayaller kurar. Aynı zamanda, anne-babalar nasıl bir ebeveyn olacaklarını ve çocuklarına ne verebileceklerini merak ederler. Bazen kendi ailelerinin uyguladığı yoldan farklı yapacaklarına dair kendilerine söz verirler ve böylece çatışmaları olumlu yönde dönüştürerek eski yaraları iyileştirebilirler. Anne-baba olmaya hazırlık süreci normaldir ve kişinin hayatında yeni bir evre için onu hazırlar. Bununla birlikte hiçbir anne ya da baba, engelli bir çocuğun ebeveyni olmak için önceden hazırlanmamıştır. Böyle bir olasılık pek çok ebeveyn için ciddi anlamda ürkütücü bir durumdur.

Engelli çocuğun dünyaya gelişi genellikle olumsuz duygulara neden olur (4; 10). Suçlamalar, suçluluk duyguları, utanç, üzüntü, nefret ve öfke gibi karmaşık ve zaman zaman iç içe geçmiş duygular ailelerin yaşayabileceği duygulardan sadece bir kaçıdır (3). Engelli çocuğun aileye katılımı ile birlikte ailede birçok değişiklik yaşanır (11). Bu değişiklikler sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ailenin yapısal, işlevsel ve gelişimsel boyutlarının tümünde gözlenir (6).

Engelli çocuğa sahip olan annelerin karşılaştığı sorunlar arasında yukarıda sıralanan duygularla başetmenin yanı sıra toplumun olumsuz önyargılarıyla baş etmek (12), bakım konusunda daha fazla emek harcamak (2) zorunda kalır. Engelli çocuğa sahip anneler ayrıca sosyal ve ekonomik kaynaklara daha fazla gereksinim duymaktadırlar. Engelli çocuğa sahip anneler engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha fazla depresyon, kaygı, stres yaşamaktadırlar (7; 1; 8; 5).

Engelli çocuğa sahip anneler karşılaştıkları güçlüklerle başetme tarzları konusunda bilgiye gereksinim olduğu çok açıktır. Buna karşılık son yıllarda engellilerin sorun ve gereksinimlerine ilgi gösteren akademik çalışmalarda belirgin bir artış görülmekle birlikte engellilerin yaşadıkları sorunların genelde ihmal edildiği bir gerçektir. Engelli çocuğa sahip anneler üzerinde yapılan çalışma ise neredeyse yok denecek kadar azdır. Sonuç olarak bu çalışmanın genel amacı engelli çocuğa sahip annelerin problemlerle başa çıkma tarzlarını

belirlemek ve annelerin kimi özellikleri ile problemlerle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

YÖNTEM

Model

Bir tarama araştırması olan bu araştırmada; ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (9). Araştırma kapsamında yer alan engelli çocuğa sahip annelerin problemlerle başa çıkma tarzları annelerin bazı özelliklerine göre karşılaştırılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini engelli çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Ankara ilinde bulunan iki özel eğitim merkezinden hizmet alan ve yaş ortalaması 34.22 (5.89) olan 143 anne ile araştırma gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan bir soru kağıdı ve Şahin ve Durak (13) tarafından geliştirilen Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Soru Kağıdında annelerin sosyo-demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, doğum yeri, göç yaşama durumu, en uzun süreyle yaşadıkları yer, sosyal güvence durumu, aile tipi, ailede başka tedavi gören bir kişinin bulunma durumu, eşin eğitim durumu, gelirini yeterli bulma durumu, sosyal yardım ve borç alma durumu ile konut türü), evlilik yaşamına ilişkin özellikleri (evlilik süresi, eşile akrabalık durumu, ilk evlenme yaşı, evlenme biçimi, evliliğinden memnun olma durumu, eşile ayrı yaşama durumu, ilk anne olma yaşı, engelli çocuğun yaşı, başka engelli çocuğu olma durumu, engelli çocuğun yaşı) ve sosyal destek durumuna ilişkin özelliklerini (empatik, bilgilendirici, maddi, araçsal, güvence veren) belirlemeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veriler, araştırmacı tarafından engelli çocuğa sahip anneler ile yapılan görüşmeler yolu ile 2005 yılının Haziran-Ekim aylarında toplanmıştır. Her bir görüşme için, bazı farklılıklar olmakla birlikte, ortalama 30 dakikalık bir zaman ayrılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmaya olanak sağlayan SPSS 11,5 programı ile çözümlenmiş ve

değişkenlerin niteliğine bağlı olarak yüzde, standart sapma, ortalama, t, F ve r analizleri yapılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular çizelgeler biçiminde hazırlanmış olup, her bir çizelgeye ait yorumlar çizelge altlarında verilmiştir.

Çizelge 1. Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Problemlerle Başaçıkma Yolları

Problemlerle Başaçıkma Yolu	Ortalama	S. Sapma	En az	En çok
Kendine güvenli yaklaşım	3,03	,60	1,29	4,00
Sosyal destek arama	2,98	,59	1,00	4,00
İyimser yaklaşım	2,70	,69	1,00	4,00
Kendine güvensiz yaklaşım	2,24	,62	1,00	3,88
Boyun eğici yaklaşım	2,04	,61	1,00	3,50

Çizelge 1’de engelli çocuğa sahip annelerin problemlerle başaçıkma tarzları ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere anneler karşılaştıkları sorunların çözümünde öncelikle kendine güvenli yaklaşım sergilemektedirler. Anneler ikinci olarak karşılaştıkları sorunların çözümünde yalnız hareket etmek yerine, diğer insanlarla işbirliğine girme ve sosyal destek kullanma eğilimindedirler. İyimser yaklaşım gösterme annelerin kullandığı bir diğer başaçıkma yolu olup, engelli çocuğa sahip anneler kendine güvensiz ve boyun eğici yaklaşım yolunu daha az kullanmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan annelerin tamamına özel eğitim merkezleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Çocuğun engelini tanıma, kabul etme ve bunun için bir çözüm yolu arama yolunu seçtikleri bilinmektedir. Ayrıca engelli çocuğa sahip annelerin engelli çocuklarının gereksinimlerini gidermede özel eğitim kuruluşundan hizmet almakta olmaları, çocuklarının durumu ile ilgili olarak önemli sayılabilecek bir aşamayı geçtiklerini ve toplumsal kaynaklara ulaşmada deneyim kazandıklarını göstermektedir. Bu durum onların kendine güvenli yaklaşım sergilemelerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çocuklarının engeli konusunda herhangi bir merkezden yardım almayan annelere ulaşılmadığı için bu gibi annelerin ne tür bir başaçıkma yolunu kullandığı bilinmemektedir. Araştırma kapsamına engeli olmayan annelerin dâhil edilmemesi, yani bir karşılaştırma grubunun alınmaması nedeniyle bu durumun açıklanmasında bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 2. Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Sosyo-demografik Özellikleri ve Problem Çözme Yaklaşımları

Annelerin Sosyo-Demografik Özellikleri	Kendine Güvenli Yaklaşım	İyimser Yaklaşım	Güvensiz Yaklaşım	Boyun Eğici Yaklaşım	Sosyal Destek Arama
Yaş	r = -,112	r = ,037	r = ,082	r = ,051	r = -,166 *
Eğitim Durumu	r = ,160	r = -,037	r = -,068	r = -,230 **	r = -,106
Doğum Yeri	F = 1,155	F = ,045	F = 1,700	F = 2,765	F = ,532
Göç Yaşama	t = 1,024	t = ,317	t = ,662	t = ,172	t = -,368
En Uzun Süre Yaşanan Yer	F = 1,003	F = ,216	F = 1,134	F = 1,675	F = ,435
Sosyal Güvence	F = ,835	F = ,528	F = ,524	F = 1,497	F = 1,902
Aile tipi	t = -,345	t = ,018	t = -1,617	t = ,220	t = ,555
Başka tedavi gören kişi	t = -1,572	t = -1,770	t = -1,014	t = -,162	t = -2,216 * (Yok)
Eşin eğitimi	r = ,212 * (Yüksek)	t = ,024	t = ,003	t = -,163	t = -,037
Geliri yeterli bulma durumu	r = -,114	r = -,093	r = ,203 * (Yetersiz)	r = ,179 * (Yetersiz)	r = ,021
Sosyal yardım alma durumu	t = ,096	t = -,625	t = 1,138	t = ,409	t = ,332
Borç alma durumu	t = -,181	t = -,379	t = 1,416	t = ,672	t = -,030
Konut türü	t = -1,698	t = -,849	t = ,431	t = ,123	t = -2,466 * (Gecekondu)

* p < 0.05

** p < 0.01

Çizelge 2'de araştırma kapsamına giren engelli çocuğa sahip annelerin sosyo-demografik özellikleri ile problem çözme yaklaşımları arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin yaş durumu ile sosyal destek arama yoluyla problemleri çözme arasında ters yönde ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle annelerin yaşları ilerledikçe karşılaştıkları problemleri sosyal destekle çözme eğilimi azalmaktadır. Engelli çocuğa sahip annelerin yaşı ilerledikçe engelli bir çocukla yaşamaya ilişkin günlük yaşam pratiklerini geliştirmiş oldukları düşünülebilir. Anneler eviyle ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmiş, çocuğuyla ilgili genel gereksinimleri nasıl karşılayabileceği konusunda deneyim kazanmış olabilir. Ayrıca anneler zaman içinde psiko-sosyal gelişim açısından gelişmeleri nedeniyle kendine güvenli yaklaşım sergilemiş olabilirler.

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere annelerin eğitim durumu ile boyun eğici yaklaşım arasında ters yönde ilişki bulunmaktadır. Bu durum eğitim düzeyi düşük annelerin karşılaştıkları problemler karşısında boyun eğici yaklaşım sergilediklerini ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyi düşük annelerin boyun eğici yaklaşım sergilemelerinde kendilerine ilişkin geliştirmiş oldukları özgüvenin daha düşük olması, kendilerini, duygu ve gereksinimlerini ifade etmede zorluk yaşamaları, çalışma yaşamından uzak kalmaları ve dolayısıyla sınırlı yaşam alanı içinde kalmış olmaları gibi çeşitli etmenlerin burada etkili olduğu tahmin edilmektedir. Bilindiği gibi eğitim düzeyinin artması bireyin kendini daha iyi ifade etmesi, çeşitli kaynakları oluşturma ya da var olan kaynaklara ulaşmada etkili olmaktadır.

Ailede kronik bir hastalığı ya da engeli dolayısıyla tedavi görme durumu ile problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişki incelendiğinde ailesinde tedavi görmesi gereken başka bir üyesi olmayan annelerin problem çözmede sosyal destek arama eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Eşin eğitim durumu ile engelli çocuğa sahip annelerin problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkiye bakıldığında eşin eğitim durumu yüksek olması durumunda kendine güvenli yaklaşımın sergilendiği görülmektedir.

Gelir durumu ile annelerin problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkinin kendine güvensiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşım açısından önemli olduğu görülmektedir. Ailesinin gelirini yetersiz olduğunu belirten annelerin karşılaştıkları problemleri çözmeye güvensiz ve boyun eğici yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Gelir durumunun düşük ya da yetersiz olması anneleri problem çözme konusunda çeşitli toplumsal kaynaklara ulaşması, bunları kullanması konusunda önemli bir zorluk olabilir.

Engelli çocuğa sahip annelerin oturdukları konut türünün sosyal destek arama eğilimini doğrudan etkilediği ve gecekondularda oturan annelerin problem çözmede sosyal destek arama eğiliminde olduğu görülmektedir. Gecekondu bölgeleri enformel ilişki ağlarının hala güçlü bir şekilde var olduğu yerlerden birisidir. Bu tür bölgelerde yaşayan kadınların önemli bir bölümünün çalışma yaşamına dâhil olmamaları nedeniyle yaşam alanları çoğu kez bu bölge ile sınırlıdır. Hem gecekondu bölgelerinin toplumsal özellikleri hem de bu bölgelerde yaşayan kadınların görece daha fazla zamana sahip olmaları sosyal ilişki ağlarını daha fazla kullanmaları sonucunu ortaya çıkarmış olabilir. Bu durum engelli çocuğa sahip annelerin karşılaştıkları problemlerle başetmede sosyal destek arama eğilimini desteklemektedir.

Engelli çocuğa sahip annelerin doğum yeri (köy, kasaba, kent), göç yaşama durumu, en uzun süreyle yaşadığı yer (köy, kasaba, kent), sosyal güvence türü (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı), aile tipi (çekirdek ve geniş), sosyal

yardım ve borç alma durumu ile annelerin karşılaştıkları sorunlar karşısında kullandıkları problem çözme yolu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3. Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Evlilik Yaşamı ve Problem Çözme Yaklaşımları

	Kendine Güvenli Yaklaşım	İyimser Yaklaşım	Güvensiz Yaklaşım	Boyun Eğici Yaklaşım	Sosyal Destek Arama
Evlilik süresi	r = -,173(*)	r =,012	r =,102	r =,115	r = -,154
Eşyle akrabalık durumu	t = ,044	t =,095	t = -,313	t = -,629	t = 2,236 * (Akraba evliliği)
İlk evlenme yaşı	r = ,087	r =,074	r = -,064	r = -,123	r = -,030
Evlenme biçimi	F = ,173	F =,026	F =,497	F = 1,636	F = 1,909
Evliliğinden memnun olma durumu	r = -,069	r = -,171 *	r =,104	r = -,044	r = -,125
Eşyle ayrı yaşama durumu	t = ,764	t =,491	t = 1,320	t = 1,755	t =,038
İlk anne olma yaşı	r = ,058	r =,050	r = -,068	r = -,131	r = -,016
Çocuk sayısı	r = -,084	r =,011	r =,058	r =,128	r = -,039
Başka engelli çocuğu olma durumu	t = -,402	t = 1,078	t = 1,486	t =,237	t =,154
Engelli çocuğun yaşı	r = -,139	r =,046	r = -,068	r = -,011	r =,005

* p < 0.05   ** p < 0.01

Çizelge 3’de engelli çocuğa sahip annelerin evlilik yaşamına ilişkin kimi özellikleri ile problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Engelli çocuğa sahip annelerin evlilik yaşamına ilişkin özellikleri evlilik süresi, eşyle akrabalık durumu, ilk evlenme yaşı, evlenme biçimi, evliliğinden memnun olma durumu, eşyle ayrı yaşama durumu, ilk anne olma yaşı, çocuk sayısı, başka engelli çocuğu olma durumu ve engelli çocuğun yaşı değişkenleri bağlamında ele alınmıştır. Problem çözme yaklaşımları açısından akraba evliliği yapan annelerin sosyal destek arama eğilimi içinde oldukları görülmektedir. Bununla birlikte diğer değişkenler ile araştırma kapsamına giren annelerin problem çözme yaklaşımları arasında istatistiksel olarak bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Çizelge 4. Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Sosyal Destek Durumu ve Problem Çözme Yaklaşımları

Sosyal Destek	Kendine Güvenli Yaklaşım	İyimser Yaklaşım	Güvensiz Yaklaşım	Boyun Eğici Yaklaşım	Sosyal Destek Arama
Herhangi bir sosyal destek	t = -2,061 * (Var)	t = -1,236	t = 2,603 ** (Yok)	t = ,880	t = -1,318
Empatik sosyal destek	t = -1,608	t = -1,004	t = 2,438 * (Yok)	t = ,827	t = -1,701
Bilgilendirici sosyal destek	t = -2,729 ** (Var)	t = -,742	t = 2,199 * (Yok)	t = 1,722	t = -2,462 * (Var)
Maddi sosyal destek	t = -,174	t = ,277	t = -,833	t = ,119	t = -1,493
Araçsal sosyal destek	t = -1,279	t = -1,148	t = 1,135	t = 1,551	t = -1,070
Güvence veren sosyal destek	t = -2,229 * (Var)	t = -,916	t = 1,748	t = 2,239 * (Yok)	t = -3,493 *** (Var)

* p < 0.05   ** p < 0.01   *** p < 0.001

Çizelge 4’de engelli çocuğa sahip annelerin sosyal destek durumu ve problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkilere yer verilmiştir. Annelerin sosyal destek durumları herhangi bir türde sosyal desteğe sahip olma, empatik, bilgilendirici, maddi, araçsal ve güvence veren sosyal destek bağlamında ele alınmıştır. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere herhangi bir türde sosyal desteğe sahip olan anneler karşılaştıkları problemler karşısında kendine güvenli yaklaşım sergilerken, herhangi bir türde sosyal desteğe sahip olmayan anneler ise kendine güvensiz yaklaşım sergilemektedirler. Herhangi bir sosyal destek ağı içinde olan kadın kendisini ifade etmede, gereksinimlerini karşılamada önemli bir aşamayı halletmiş olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda anneler daha doyurucu bir yaşam süreci içinde olabilir ve bilir ki kendi sorun ve gereksinimleri ile ilgili bir destek bulma olanağı vardır. Tüm bu etmenler engelli çocuğa sahip annelerin kendine daha güvenli olmasına katkı vermiş olabilir.

Empatik sosyal desteğe sahip olmayan annelerin karşılaştıkları problemler karşısında kendine güvensiz yaklaşım sergiledikleri anlaşılmaktadır. Bilgilendirici sosyal desteğe sahip olan annelerin kendine güvenli yaklaşım sergiledikleri ve sosyal destek arama eğiliminde oldukları görülmektedir. Bununla birlikte bilgilendirici sosyal desteğe sahip olmayan annelerin kendine güvensiz yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere maddi ve araçsal sosyal desteğe sahip olma ya da olmama durumunun engelli çocuğa sahip annelerin karşılaştıkları problemlerle başa çıkma yollarını

istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı görülmektedir. Son olarak güvence veren sosyal desteğe sahip olan annelerin bilgilendirici sosyal destekte olduğu gibi kendine güvenli yaklaşım sergilediği ve sosyal destek arama eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu tür sosyal desteğe sahip olmayan annelerin ise karşılaştıkları sorunlar karşısında boyun eğici yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın genel amacı doğrultusunda elde edilen en önemli sonuç engelli çocuğa sahip annelerin karşılaştıkları problemlerin çözümünde kendine güvenli yaklaşım sergilemekte olduğudur. Eşinin eğitim düzeyi yüksek olan anneler ile evliliklerinin ilk yıllarında olan anneler kendine güvenli yaklaşım göstermektedirler.

Karşılaşılan problemlerle başetmede sosyal destek arayan annelerin genellikle genç yaşadıkları ve ailede tedavi gören bir başka kişi varsa sosyal destek arama eğilimi azalmaktadır. Gecekonuda yaşama sosyal destek arama eğilimini artırmakta olup, akraba evliliği yapan annelerde sosyal destek arama eğilimi yüksektir.

Annelerin boyun eğici yaklaşım sergilemelerinde eğitim ve gelir düzeyi etkili olmaktadır. Ayrıca gelir düzeyinin azlığı boyun eğici yaklaşım eğilimini de artırmaktadır.

Engelli annelerin karşılaştıkları problemlerle başetmede sosyal destek faktörünün etkisi çok büyüktür. Şöyle ki, herhangi bir türde sosyal desteğe sahip anneler kendine güvenli yaklaşım, sahip olmayan anneler ise kendine güvensiz yaklaşım sergilemektedirler. Empatik ve bilgilendirici sosyal desteğe sahip olmayan anneler kendine güvensiz yaklaşım sergilerlerken, bilgilendirici sosyal desteğe sahip anneler kendine güvenli yaklaşıma sahiptir ve sosyal destek arama eğilimi yüksektir. Maddi ve araçsal sosyal desteğe sahip olma ya da olmama annelerin başetme tarzlarını etkilememektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda engelli çocukların annelerin eğitim düzeylerini geliştirici ve karşılaştıkları sorunların çözümlenmesinde anneleri güçlendirici çalışmalar ile annelere yönelik olarak sosyal destek müdahaleleri yapılmalıdır.

Son olarak araştırma temelli yeni program ve politikaların geliştirilmesi ve toplumun annelerin karşılaştıkları sosyal sorunlar hakkında bilgilendirilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

1. Akkök F (1997). Farklı özelliği olan çocuk anne babalarının yaşadıkları. Ed. Karancı N. Farklılıkla Yaşamak, Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği. Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, ss. 9–21
2. Antar S, Özen Ş ve Özbulut Ö (2001). İşitme Engelli Çocukların Anne-Babalarında Aile İşlev Biçimleri ve Kaygı Düzeyleri. Türk Aile Hekimliği Dergisi, 5, 22–26
3. Bayhan P ve Şipal, RF (2004). Engelli kardeşi olan çocukların gereksinimleri. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 4 (2), 49–60.
4. Bayhan, P (2001). Zihinsel engelli kardeşe sahip çocukların duygu, düşünce ve davranışları. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 1 (1), 1–6.
5. Cığırli, Ö (2005). Engelli çocuk anne-babalarının sorunlarla başa çıkma yöntemlerini etkileyen faktörler. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
6. Duyan, V (2003). Aileye yönelik planlı müdahale sürecinin aşamaları. Toplum ve Sosyal Hizmet, 14 (1), 41–61.
7. İkizoğlu M (2004). Engelli çocuğa sahip annelerde depresyon. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 4 (2), 61–80.
8. İkizoğlu, M ve Işıkhhan, V (2004). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babalarda depresyon. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 4 (2), 89–112.
9. Karasar, N (1982). Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Ankara.
10. Kearney, PM ve Griffin, T (2001). Between joy and sorrow: being a parent of a child with developmental disability. Journal of Advanced Nursing; 34 (5), 582-92
11. Kerr, SM ve McIntosh, JB (2000). Coping when a child has a disability: exploring the impact of parent-to-parent support. Child: Care, Health and Development, 26 (4), 309-22
12. Sucuoğlu, B (1997). Özürlü çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar. Ed. Karancı N, Farklılıkla Yaşamak, Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği. Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, ss. 35–56.
13. Şahin, NH ve Durak, A (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: üniversite öğrencileri için uyarlanması. Türk Psikoloji Dergisi, 10 (34), 56-73.